

МОВОЗНАВСТВО. ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

УДК 811.111'38

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/49-1-13>**Вероніка ГАЙДАР,***orcid.org/0000-0002-5476-9398*старший викладач кафедри іноземних мов
Університету імені Альфреда Нобеля
(Дніпро, Україна) *haidar.v@duan.edu.ua***ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗКРИТТЯ ТЕМИ СМЕРТІ У ПОЕЗІЇ ІВОН БОЛАНД
(НА МАТЕРІАЛІ ВІРША “FEVER”)**

Проведене дослідження було направлене на визначення особливостей розкриття теми смерті у поетичному доробку сучасної ірландської поетеси Івон Боланд. Її поетичні твори привертають увагу, спонукають пояснити їх образну самобутність, проаналізувати як мовленнєві одиниці, так і фактори життя, що впливають на її творчість.

Івон Боланд, безперечно, – це знакова фігура у сучасній ірландській та світовій літературі. Її вірші стали рупором, через який автор висловлює нагальні проблеми батьківщини та загальнолюдські трагедії. Витоком поезії стають власні переживання та спогади, на які накладаються споглядання оточуючої дійсності й історичні реалії.

Під час роботи вивчалось історичне підґрунтя, літературні зв'язки, особливості авторського стилю, які знайшли своє відображення у творі. Широке застосування символів, як загальновідомих, так і «затемнених», уподібнює вірш айсбергові, сім восьмих якого приховано від поверхневого погляду. Читання і розуміння такої поезії неможливе без синхронної дослідницької праці, інакше не відкриється сенс сказаного, а майстерність поетеси не буде гідно оцінена. У вірші постає особливий світ, наділений зовнішньою життєподібністю, і при цьому абсолютно новаторський. Він складний, багатогранний, сповнений внутрішньою енергією. Її герої перебувають на межі життя і смерті, а читач поставлений у ситуацію екзистенційного вибору, бо саме від нього залежить збереження родової пам'яті.

На звуковому рівні простежується часткове використання рими, що характерно для поезії модерністів, оскільки акцент стоїть саме на розуміння сенсу вірша. Цьому сприяє внутрішня логіка поезії. Ритм та інтонація також підпорядковані основному замислу. Часто перериваються, щоб яскравіше відтворити внутрішні переживання ліричної героїні та навіяти відповідний настрій читачеві.

У результаті дослідження можна зробити висновок, що для творчості І. Боланд характерні злободенність, створення яскравих образів та чітко виражена соціальна спрямованість та філософічність. Зокрема, у вірші «Fever» наявні мета образи, що передають головну ідею, втілення якої досягається використанням великої кількості порівнянь, епітетів, алюзій та метафор.

Ключові слова: лірична героїня, метафора, лихоманка, епітет, паралелізм, рефрен, алюзія.

Veronika HAIDAR,*orcid.org/0000-0002-5476-9398*Senior Lecturer at the Department of Foreign Languages
Alfred Nobel University
(Dnipro, Ukraine) *haidar.v@duan.edu.ua***SOME FEATURES OF THE THEME OF DEATH IN EAVAN BOLAND'S POETRY
(BASED ON THE POEM “FEVER”)**

The article is aimed at determining the features of the theme of death in the poetic work by modern Irish poet Eavan Boland. Her poetic works draw attention, encourage linguists to explain their figurative identity, analyze both speech patterns and life factors that influence her works.

Eavan Boland is undoubtedly an iconic figure in contemporary Irish and world literature. Her poems have become a mouthpiece through which the author expresses the pressing problems of the homeland and humans' tragedies. The source of poetry is her own experiences and memories, which are superimposed on contemplations of the surrounding reality and historic realities.

While analyzing, the historical background, literary connections, specific features of the author's style, which are reflected in the poem, were studied. The widespread use of symbols, both well-known and «obscure», resembles an iceberg, seven-eighths of which are hidden. Reading and understanding of such poetry is impossible without synchronous

scientific research, otherwise the meaning of what is said will not be revealed, and the poet's skills will not be appreciated. The poem deals with a special world, endowed with external vitality, and at the same time absolutely innovative. It is complex, multifaceted, and full of inner energy. Her characters are on the verge of life and death, and the reader is put in a situation of an existential choice, because the preservation of ancestral memory depends on recipients.

It should be noted that there is a partial use of rhyme, which is typical of modernist poetry, as the emphasis is on understanding the meaning of the poem. This feature is facilitated by the internal logic of poetry. Rhythm and intonation are also subject to the main idea. They are often interrupted in order to more vividly reproduce the inner experiences of the lyrical heroine and put the reader in an appropriate mood.

To sum up, Eavan Boland's work is characterized by topicality, the creation of vivid images, a clear social orientation and philosophy. In particular, the poem "Fever" deals with meta images that convey the main idea, the fulfilment of which is achieved by using a large number of epithets, allusions and metaphors.

Key words: *lyrical heroine, metaphor, fever, epithet, parallelism, refrain, allusion.*

Постановка проблеми. Особливості інтерпретації поетичного тексту привертають увагу мовознавців не одне десятиліття та посідають важливе місце у філології. Постійно спостерігається поява поетичних доробків як зарубіжних так і вітчизняних поетів-сучасників, наповнених образністю та різноманітними тропами, за допомогою яких відображаються реалії сучасності та історії країн. Серед таких поетів можна виділити ірландську поетесу Івон Боланд, провідною темою творчості якої є смерть та людські страждання, що розкривається через призму бездушності та байдужості. У своїх творах поетеса відображає фізичний та психологічний стан і досвід людей, нерозривно пов'язаний з суспільними та особистісними проблемами.

Аналіз досліджень свідчить про відсутність системного дослідження поетичних засобів у творчості Івон Боланд, яке б різнобічно розкривало особливості художнього мислення поетеси. Зокрема дослідження щодо відображення художньої специфіки смерті у доробку поетеси у вітчизняній літературі відсутні. Серед зарубіжних дослідників питанню вивчення стилю авторки присвятили свої роботи Катріона Клаттербак (Catriona Clutterbuck), Стеф Крапс (Stef Craps), Мітчелл Дж. (Mitchel J.), Патриція Л. (Patricia L.), Томас В. Зелман (Thomas W. Zelman), та інші.

Мета статті полягає в дослідженні особливостей зображення теми смерті, яка вважається однією з ключових у творчості Івон Боланд, через глибинний аналіз поетичного доробку поетеси «Fever», що дає усі підстави вважати її знаковою постаттю сучасної ірландської літератури.

Виклад основного матеріалу. Творчість цієї непересічної авторки носить надзвичайно самобутній, оригінальний і новаторський характер. Тема смерті, яка вважається однією з ключових у творчості поетеси, яскраво та глибоко розкрита у поетичному доробку «Fever». Оригінальність стилю поетеси виявляється уже у перших рядках вірша. Його побудовано як роздум героїні про давно минулі події історії Ірландії та пов'язано

з власними спогадами поетеси про смерть рідної людини в часи голоду, епідемії та масової еміграції. Сам вірш являє собою діалог ліричної героїні з читачами. Він починається не з традиційного вступу, а ніби є продовженням раніше розпочатої розмови. Такий прийом дозволяє поетесі відразу включити читача у діалог про зображувані події. Але співрозмовник без сумнівів повинен бути компетентним, знати і пам'ятати трагедію, про яку і пишеться вірш, інакше увесь діалог втрачає сенс, не може бути ясним. Поетеса вважає, що пам'ять про важкі часи країни повинна бути збережена, і до цієї думки потім повертається у заключній частині вірша. Центральним образом у творі стає образ лихоманки. Він багатозначний, і поступово стає символом трагедії, яку переживають люди. Починається вірш із згадки про страшну загибель молодої жінки, яку перемогла хвороба. Проте сам відхід у потойбіччя не показаний, як і не згадується слово «смерть» – воно, як це характерно для поетеси, замінено метафорою-евфемізмом «the age and the were over and the shock of wild flowers at the bedside had been taken away». У вірші також прямо не сказано, ким була покійниця. Її образ створюється через ряд художніх деталей, перш за все, згадуваних раніше польових квітів «wild flowers». Цей символ знаковий для поетеси, і у контексті її творчості стає маркером-визначником простої жінки з народу, яка рано їде з життя. Як прибрані були квіти від ліжка покійної, так і вона сама хворобою забрана із життя. Тут ми знову зустрічаємося з однією з улюблених поетесою риторичною фігурою – паралелізмом. Її смерть була важкою, певний час жінка боролася за життя, про що свідчить персоніфікація «age and the sweats were over». Потім з'являються інші деталі, які підтверджують це припущення – епітети «the shy dust a bridal skirt», «the fulllength wintergaberdine». Подальші строфи присвячені змалюванню дій і переживань людей під час боротьби з лихоманкою. Перш за все, у вічі впадає використання анафори «is what they». Вона допомагає відтворити розпач і водверть

думок під час лихоманки, яка не зникає, а раз у раз повертається, незважаючи на зусилля, що докладаються для її подолання. Загальний настрій першої частини вірша передає стан людей, які живуть у викривленому, хворому світі, зараженому страшною лихоманкою. Дії жінок, на перший погляд, гарячкові, нам важко зрозуміти їхній сенс. Та все ж, вчинки не позбавлені внутрішньої логіки. Лихоманка перетворюється на образ, що підкоряє собі усі інші, стає мало не містичною, покаранням за гріхи (така думка також панувала у певної категорії населення Ірландії у ті страшні часи). Хвороба сплітається з образами, які віками вважалися гріховними, і розкривається через них: передана порівнянням втрата моральності – «as if it were a lack of virtue in a young girl sobbing her heart out in a small town for having been seen kissing by the river», а далі ще більш сильний образ-символ відьми, яку спалюють «as if it were a witch». Саме тому дії жінок сприймаються як ритуальні. Вони піддають фізичному покаранню, вибивають і спалюють речі, які належали померлій, вважаючи, що це допоможе позбавитися лихоманки. При цьому поетична мова надзвичайно багата. Вона сповнена тропів, що яскраво передають відчуття розпачу і задухи, від яких конче потрібно звільнитися, задля можливості продовжувати життя. Паралельно з рефреном «is what they» поетеса використовує дієслівний ряд «tried to shake out», «beat, lashed, hurt like flesh», «burned alive». Як бачимо, вчинки стають усе рішучішими. Можна уявити, що це наростають почуття жінок, які будь-якими способами намагаються врятуватися самим та позбавити близьких страждань. У творі йдеться про знищення речей померлої від лихоманки людини. Але при цьому використана персоніфікація, оскільки описуються вони як такі, що самі мають людські риси. Так образ лихоманки стає всеохоплюючим, і лише позбавлення від ненависних речей, що втілюють хворобу, дозволяє відновити певний порядок у світі. Це показано розгорнутою метафорою очищувального полум'я, що дає можливість сподіватися на порятунок «and breathed again when the fires went out in charred dew». Надзвичайно сильним є образ роси «charred dew». Цей оксюморон з одного боку, передає силу розпачу, а з іншого – перемогу над обставинами, для досягнення якої докладено надзвичайно великих зусиль, адже навіть роса обгоріла. Проте роса – символ нового дня, і для людей настає ранок, який несе нову надію. Хоча в прийдешній день люди входять, переживши багато жаху і понісши великі втрати, вони можуть дихати знову («breathed again»), що стає символом перемоги і

нового життя. Так, у вірші виявляється особливість стилю поетеси, коли через конкретний образ показано життя Ірландії, яка переборює обставини, залишається живою і з надією дивиться у майбутнє. Івон Боланд поєднує приватний і загальнонародний контексти, які змінюють один одного, контрастують і взаємодоповнюються.

Друга частина вірша присвячена власним переживанням ліричної героїні. Вона веде оповідь про смерть близької людини. Її бабуся розділила долю багатьох ірландок, померши у «a fever ward», палаті, яка стає метафорою Ірландії. У перших же рядках проводиться паралель між двома жінками, одна з яких пішла з життя дуже юною, молодшою, ніж поетеса зараз. Епітет «a fever ward», у якому вчувається жар і жах повітря, просякненого лихоманкою, є сильною антитезою «the sweet chills of a Louth spring». Як ми бачимо, у цій строфі показано дві Ірландії. Одна з них прекрасна, її образ сповнений світлом та квітами («sweet chills», «sprigged light» та «wild flowers»). Виникає аллюзія з посиланням на Едемський сад, у якому панують краса, прохолода і гармонія. Та цей прекрасний образ оточений, з одного боку, пекучим вогнем «a fever ward», з іншого – смертю, показаною через метафору осиротілих дітей – «five orphan daughters». Не випадково авторка говорить про них, як про «orphan daughters to her name». Доньки, позбавлені матері, – це символ розірваних зв'язків двох поколінь. Дівчата мають материне ім'я, але не зможуть отримати її любов, тепло, перейняти досвід. Так і осиротіла країна змушена буде підніматися без знань предків, а це, на думку Івон Боланд, величезна трагедія. Ця думка стає домінуючою у подальших рядках. Наступна строфа вражає тим, як змінюється синтаксис. Переважають називні речення, схожі на суху хроніку:

«Names, shadows, visitations, hints
and a half-sense of half-lives remain».

Але одночасно це сильна метафора трагічності ситуації. Життя розкололося на дві частини: до і після лихоманки. Воно ніколи не буде таким, як раніше. Проте поетеса бачить шлях для того, щоб дещо виправити ситуацію. Багато переживши і передумавши, вона знаходить вихід: пробудити пам'ять про минуле. Це ясно показано у наступних рядках:

«And nothing else, nothing more unless
I re-construct the soaked-through midnights»

Ні в якому разі не можна забути страждання людей, змальовані епітетом «the soaked-through midnights». Авторка не конкретизує, чим саме вони були наповнені, але ємкість образу контрастує зі синтаксичною скупістю попередніх рядків.

У ліричної героїні немає сил докладно описувати усе пережите. Такий стан характерний для людей, що пережили велике напруження душевних і фізичних сил. Поетеса поглиблює підтекст, щоб читач сам уявив жар, біль, марення, жагу життя і силу смерті, які відчувалися помираючими і живими у найстрашніший і найтемніший час півночі, коли людина майже безсила протистояти фізичному і містичному злу. Відповідно, сам образ «the soaked-through midnights» переростає рамки фізичного часу і стає символом цілої епохи. Саме про неї треба пам'ятати, щоб історія кожної малої родини не перервалася, як і збереглася історія великої сім'ї – народу.

Цю думку підтверджує і наступний рядок, який знову починається називним реченням «vigils» – бдіння. Це досить ємке слово, яке означає не просто «неспання», а «неспання з молитвою», «неспання у найбільш визначний, межовий час», «стан неспання, напруженої уваги» (Словник української мови, 2012: 46). Споглядання смерті близької людини не може залишити байдужим. Воно повністю змінює свідомість, так само і трагедія, пережита народом, повинна змінити усю націю, не дати заснути пам'яті. Уже згадувана метафора «the soaked-through midnights» є саме тією межовою ситуацією, котра вимагає повного переосмислення і докладання зусиль для того, щоб більше не повторилася трагедія. Якщо ж цього не відбудеться, то назавжди життя перетвориться на свою протилежність – «half-sense of half-lives remain». При цьому впадає у вічі те, що змінюється основний займенник, який використовується у вірші. У першій частині це був «they», зараз – «I». Але у даному випадку це не протиставлення. Йдеться про послідовність і зв'язок поколінь: предки, які переживали трагедію, зробили свою частину справи, змогли дати шанс на життя наступним поколінням. Тепер настав час нинішніх ірландців зберегти пам'ять про боротьбу і діяння предків, щоб нащадки могли не просто фізично жити, а й бути представниками свого народу. Таким прийомом поетеса міцно пов'язує обидві частини вірша у нерозривне ціле, створюючи всеохоплюючу картину фізичного і духовного життя і спасіння кожної людини зокрема і всього народу в цілому. Для поетеси згадуваний час – це межа, екзистенційна ситуація, сповнена боротьби і поетичності:

«the histories I never learned
to predict the lyric of; and re-construct
risk»

Так виникає алюзія з давньою поезією бардів, які були носіями родової пам'яті. Ірландські барди становили окрему спадкову касту профе-

сійних поетів, співаків та музикантів. Вони були знайомі з історією кланів та Ірландії загалом, володіли різними прийомами поетичного мистецтва, були знайомі з метафорами, алегоріями, гіперболами, рифмою, парарифмою, верлібром, алітерацією, асонансом. Вони були свого роду літописцями і сатириками, які прославляли своїх повелителів і критикували їх ворогів. Так і Івон Боланд продовжує, і в той же час оновлює традицію. На протигагу давнині, поетеса стає виразником переживань і надій народу, показуючи повсякденний подвиг жінок, які бережуть рід і рятують близьких від смерті. Така діяльність, на думку авторки, варта оспівування і збереження пам'яті про неї у віках. Поетеса знову вдається до оксюмору «as if silence could become rage», який підкреслює неможливість забуття, оскільки все пережите зберігається на рівні генетичної пам'яті, а при довгому замовчуванні виринає з надзвичайною силою. Гіпербола «rage» («лють») стає вираженням сили почуттів, які панують у душі ліричної героїні і суголосні переживанням усього народу.

Останні рядки стають своєрідним обрамленням. Обрамлення – прийом, якому властиве об'єднання за допомогою зв'язувальної рамки різнорідних сюжетів (Літературознавчий словник-довідник, 2007: 231). У наступних рядках поетеса використовує рефрен, який був одним з основних стилістичних прийомів першої частини вірша. Так посилюється зв'язок не тільки частин вірша, а й поколінь, визначається роль ліричної героїні і попередніх поколінь ірландок. Героїня тепер відмовляється від займенників «they» та «I», змінюючи їх на «we». Це говорить про неможливість розірвати час, і минуле пов'язане з теперішнім. Забута історія стає тим, що «survives to weaken what is given» – ослаблює теперішнє і стає хворобою, яка випалює все – «burns away everything». Єдиний шанс позбавитися від такого згубного впливу – це пам'ятати «moment of delirium when someone cries out someone's name».

Висновки. Таким чином, поезія Івон Боланд – це вірші пам'яті, у яких за мотивами горя, лихomanки і смерті криються теми боротьби і пам'яті. Поєднання різних часових пластів показує нерозривний зв'язок поколінь. В її поезії йдеться не тільки про трагедію конкретної людини. Усі події минулого розглядаються на різних рівнях. Перш за все, це найпростіший, побутовий рівень. Рядки вражають глибиною змалюваного страждання людини та безмежним співчуттям до тих, хто страждає без вини. Такі жертви обставин чи політики, яких не помічають офіційні джерела, і які

стають простою статистикою, для Івон Боланд – втрата, яку не можна ніяк відновити, як не можна просто замінити одну людину іншою. Саме тому бачимо мотив сирітства, адже втрата матері – одна з найбільших трагедій людини. Другий рівень розуміння – загальнонародний. Згорьована чи уже покійна жінка стає символом національної трагедії. Величезна кількість померлих, ненароджені діти – це чинники, які змінять історію народу. Але поряд завжди мотив відродження, бо залишаються нехай осиротілі, але все ж таки діти – нащадки і запорука вічного життя. Слід за цим

ми бачимо загальнолюдський аспект поезії. Така трагедія може статися у будь-якому куточку землі. Саме тому описана смерть не стає простою статистикою, а здатна достукатися до найзачерствілішого серця, збудити співчуття і гнів проти тих, хто спричинив трагедію або залишився стояти осторонь. Останній рівень розуміння зображуваного – морально-філософський. Людство взагалі і кожна людина зокрема може стати жертвою як реального, так і метафізичного зла. Але при цьому важливо не втрачати гуманізму та бажання вижити попри несприятливі умови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Літературознавчий словник-довідник / за ред. Р.Т. Гром'яка, Ю.І. Коваліва, В.І. Теремка. Київ : Академія, 2007. 751 с.
2. Словник української мови / за ред. В. В. Жайворонок. Київ : Просвіта, 2012. 1320 с.
3. Clutterbuck C. Eavan Boland and the politics of authority in Irish poetry. *The Yearbook of English Studies*. 2005. Vol. 35, №. 1. P. 72–90.

REFERENCES

1. *Literaturoznavchyi slovnyk-dovidnyk [Literary Dictionary]*. K.: Akademiia, 2007. 751 p. [in Ukrainian].
2. *Slovyk ukrainskoi movy [Dictionary of the Ukrainian Language]*. Kyiv.: Prosvita, 2012. 1320 p. [in Ukrainian].
3. Clutterbuck C. Eavan Boland and the politics of authority in Irish poetry. *The Yearbook of English Studies*. 2005. Vol. 35, №. 1. P. 72–90.